

megszállás alóli felszabadulását, s adott lendületet az európai ellenállási mozgalom további szélesedéséhez.

Végül hangsúlyozni kell az ismertetett kötetnek a maga tárgyilagosságában és szigorúan tudományosan alátámasztott következtetéseiben öltő pártosságát és harcoságát. Az európai háború befejező szakaszának az eseményei ugyanis különös erővel vonzzák sok nyugati ország kutatóinak is az érdeklődését. Ez azért is természetes, mert ezekkel az eseményekkel szorosan összefüggnek a háború utáni Európa berendezkedésének legfontosabb problémái a nemzetközi

kapcsolatok jellege, a világ erőviszonyainak a szocializmus javára történő eltolódása. És mivel e kutatók közül munkájukban sokan meghamisítják 1945 eseményeit, a krími és a potsdami konferencia határozatait, a szovjet fegyveres erők győzelmének a jelentőségét, éppen ezért igen értékes az elméletileg magas követelményeknek megfelelően és tudományosan összeállított 10. kötet objektív, az eseményekben való tájékozódáshoz biztos támaszt adó és a marxista történelemtudományt értékesen gazdagító anyaga.

Sörös Lajos

CSORBA CSABA

VÁRAK A HEGYALJÁN

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 194. o.)

Tokaj, Szerencs, Ónod várainak történetét dolgozta fel a szerző rendkívül gazdag irodalomjegyzék közreadásával. A könyv érdeklődésre tarthat számot, hiszen a Hegyalja történelmünk során sokszor volt súlyos csaták színhelye. Erőségei közül Tokaj neve már az Árpád-korban ismert. A múltba kalauzoló feldolgozás végigkíséri az olvasót a táj hadtörténelmi vonatkozású eseményeinek színterén. Muhinál szenvedtek vereséget IV. Béla hadai, itt küzdöttek Bocskai, Bethlen, Thököly, Rákóczi csapatai. E harcok megvívásánál kulcsszerepet játszó három vár körül a 17. század során hajdútelepülések gyűrűje alakult ki. Az ország szabadságáért küzdő Rákócziaknak legfőbb segítői a „hajdúk” és a Hegyalja népe volt. E tájon küzdöttek Esze Tamás „mezítlábasai”, akikről sajnos megfeledkezett a szerző, pedig emléküket számos históriás ének is őrzi.

A nagyon tömör, csaknem lexikális feldolgozást olvasmányosabbá tette volna néhány olyan esemény leírása, mely mentes a nevek és dátumok halmazától. Bátorkodtam ezt így megfogalmazni, annál is inkább, mert a könyv olvasása során néhány esetben zavaróan hatottak a számok és nevek. Hihetetlen, de van számos olyan oldal, ahol felszáznál több az adat. A 25. oldalon hetvenkettő személy-, illetve területnév, tizenegy dátum (évszám) plusz még egy térkép-vázlat kb. húsz településnévvel. Az ilyen adattömeg

zavarja az események követését, hiszen nincs történet, amelyhez kötődne az olvasó emlékezete.

Az alig 150 oldalt kitevő szövegi részhez 531 irodalmi utalás készült, ami tudományos ismeretterjesztő műveknél szokatlan mennyiség.

Hogy hadtörténelmi feldolgozásoknál mennyire szükséges a térképgyűjteményekben történő kutatás, arra már több cikk és tanulmány bizonyító erővel felhívta a kutatók figyelmét. Ezt ismételtlen bizonyítandó: néhány — korábban nem publikált — váralaprajz, vagy egykori környéktérkép jobban gazdagította volna a Hegyalja bemutatását, mint a Balla György gyűjtéséből közölt vázlat, avagy „Míg János Zsigmond északon hadakozott a Dél-Tiszántúlon a törökök elfoglalták Gyulát” címmel bemutatott gyulai vár.

Igaz, amint a szerző írja, hogy Szerencs bencés apátságát a 16. század derekán erősíti meg és alakítja várrá Németi Ferenc, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az itt tárgyalt objektumtól D-re (alig 3 km) van egy földvár, mely az első katonai felmérés térkép-szelvényén jelkulcsi ábrázolással és „Alte Schanz oder Schl. Szerencs” kiegészítő felirattal fellelhető. Az itt végzett régészeti feltárások a földvár Árpád-kori eredetére utalnak. Megtévesztő a szerzőnek azon közlése, miszerint az „Árpád-hegyen” földvárra utaló nyomok láthatók.

E helyen a II. vh. előtt és alatt katonai gyakorlótér, valamint légvédelmi tüzelő-állás volt, még ma is észlelhető nyomokkal. A tényleges földvárra fentebb utaltam.

A 123. oldalon ez olvasható: „A szerencsi vár feladata elsősorban az volt, hogy kényelmes lakóépületül szolgáljon...” Néhány sorral lejjebb olvashatjuk, hogy a külső bástyán ágyú, a fegyverházban ötven különféle puska, tizenegy kiságyú a hozzávaló golyókkal, a porházban puska- és kanócok találhatók. Az 1784-ből eredő országleírás így rögzíti: „A három templom és az öreg várkastély szilárd építmény. Számszerű fölényben levő ellenség ellen, visszavonuló zászlóalj számára megfelelő védekezőhely. A gazdasági épületek is masszívak, kőfal veszi körül őket. Egy vagy több zászlóalj szá-

mára helyet biztosíthatnak, ahol azok tartani tudják magukat.”

Nehezíti az események és várak történetének tanulmányozását, hogy rendszeresen az anyag felépítése. Tokaj, Ónod, vagy akár Szerencs ismertetésére nem folyamatosan, hanem helyenként csupán egy-két mondatos utalással került sor. Bizonyára szívesebben forgatnák az olvasók, ha pl. Tokaj váráról összefüggő leírást találnának, és nem keveredne Ónod, Szerencs történetével.

A formailag tetszetős könyvet tízezer példányban jelentette meg a kiadó. A jelentős számú forrásanyag közreadásával sokat nyerne mindazok, akik elmélyültebben kívánnak foglalkozni a kérdésekkel.

Csendes László

CSONKARÉTI KÁROLY

HADIHAJÓK A DUNÁN

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 273. o.)

Régi adósságot törlesztette a marxista magyar hadtörténetírás, amikor — Csonkaréti Károly személyében — vállalkozott a dunai hadihajók, a dunai hadihajózás történetének a megírására. Ezidáig ha valaki e témakörben kívánt kutatni, adatokat keresni, legtöbbször Szentkláray Jenő: A dunai hajóhadak története (Bp. 1885) című könyvéhez nyúlt, esetleg Bornemissza Félix: Magyar hajóhadak a Dunán (Bp. 1928) című munkájához fordult segítségért. Ezeknek a könyveknek az elérhetősége, számos tekintetben elavultsága — forráskezelés, az utóbbi ötven-száz év történetének, adatainak a hiánya — szükségessé tették egy, könnyen hozzáférhető, sok esetben kézikönyvként is használható munka megjelentetését.

A korábbi ismeretek összefoglalását — Szentkláray, Bornemissza említett művei, valamint Dezsényi—Hernády: A magyar hajózás története (Bp. 1967) című munkája alapján — a XX. századi magyar dunai hadihajózás történetében meglevő „fehér folt” eltüntetésének a feladatát vállalta magára a szerző, amikor hozzákezdett munkája megírásához. A „fehér folt”-ok megszüntetése mindig is szép és

elismerést érdemlő dolog, hiszen arra, aki ezt vállalja, az úttörő nehéz és felelősségteljes feladata hárul. Ilyen feladatra vállalkozott Csonkaréti Károly, aki korábban már publikált kisebb-nagyobb közleményeket e témából. Jelenlegi munkája egy hosszabb, lezártak még nem tekinthető kutatómunka eredménye.

Csonkaréti Károly könyve, a címben foglaltaktól kissé eltérve, elsősorban a dunai hadihajózás történetének magyar vonatkozásait, pontosabban a magyar dunai hadihajózás történetét mutatja be. A szerző gyakorlatilag a XI. századtól egészen 1945-ig próbál átfogó képet adni a magyar dunai hadihajózásról, a dunai hadihajók változó szerepéről, jelentőségéről.

A bevezetőben rövid áttekintést kapunk a Római Birodalom Pannónia tartományának a hajózási életéről, amely a dunai hajózás előfutárának tekinthető, ha nem is kapcsolódik kimondottan a magyar hajózáshoz.

A magyar koraközépkor dunai hadihajóiról, a hajózásról nem sokat tud velünk közölni a szerző. Ez elsősorban nem az ő hibája, hiszen jól tudjuk, hogy az erre